

OOPER. «Reigi õpetaja» oleks mõjusam oratooriumi, raadio-ooperi või ooperifilmina.

Kellavärgiga kirikuõpetaja

ARVUSTUS

ALVAR LOOG
ooperikriitik

Eduard Tubin

«Reigi õpetaja»

Lavastaja Roman Baskin. Muusika-juht ja dirigent Paul Mägi. Kunstnik Iir Hermelin. Koreograaf Janek Savolainen. Kostüümikunstnik Kristel Maamägi. Valguskunstnik Margus Valgur
Esietendus 4. aprillil Vanemuise teatri väikeses majas

Aastail 1970–71 komponeeritud ning 1979 esmaettekandeni jõudnud «Reigi õpetaja», mille libreto kirjutasid Aino Kallase samanimelise lühromaani (1928) ainetel Kallas ise ja Jaan Kross, räägib keelatud armastusest, vabakäigule lastud libiido vastasseisust kristliku eetikaga. Armastus ei ole õigustus – nii kõlab ooperis pühakirja, rahva ja viimaks ka kohtu süüdimõistev otsus, mis muudab süütu suhtedraama vereiseks tragöödiaks.

Kui tavaliselt on lugu ooperis kõigest vahend ja ettekääne suurte tunnete väljamängimiseks, siis «Reigi õpetaja» puhul paistab narratiiv ise olevat eesmärk. Sest libretistidel ja heli-

loojal on lõplahendusega kuhugi kiire, kõik toimub siin jooksupealt vähem kui pooleteise tunni jooksul – saatuslikuks saava armastuse pungumise ning õitsemise kujutamisele on kulutatud kõigest mõned minutid.

Küll aga pakub Tubin mitmes stseenis nootidega koonerdamata katastroofi eelmaitset. Katastroofi järeloomaitse, millest on suuresti kantud Kallase romaan, jääb väljapoole ooperi narratiivse struktuuri paikapandud ajaraami.

Paljuski oma lühidusest tulenevalt läheb «Reigi õpetaja» muusikalisse ja sõnalisse dramaturgiasse kätkevad fookus natuke liiga libisevalt üle nii kirjeldatud sündmuste tüüristest, psühholoogilistest kui ka eetilistest aspektidest. Selle tragöödia sõnum on lihtne: *shit happens!* Meiega kaotavad kõik!

Finaal on vääriliselt väljapeetud nii Tubina muusikas kui ka Vanemuise uues lavastuses: lõpustseenis viskavad isegi sandid armukolmnurga ainsale elulüäänule sente.

Lavalepaneku probleemid

Kui Tubina muusika balletile «Kratt» vastab igati tantsuteatri vajadustele ja võimalustele, siis tema sümfoonilise kõla ja struktuuriga muusika kahele ooperile pole eriti lavaline. Lisaks valitseb mõlemas välja- peetud ebakõla orkestri ja vo-

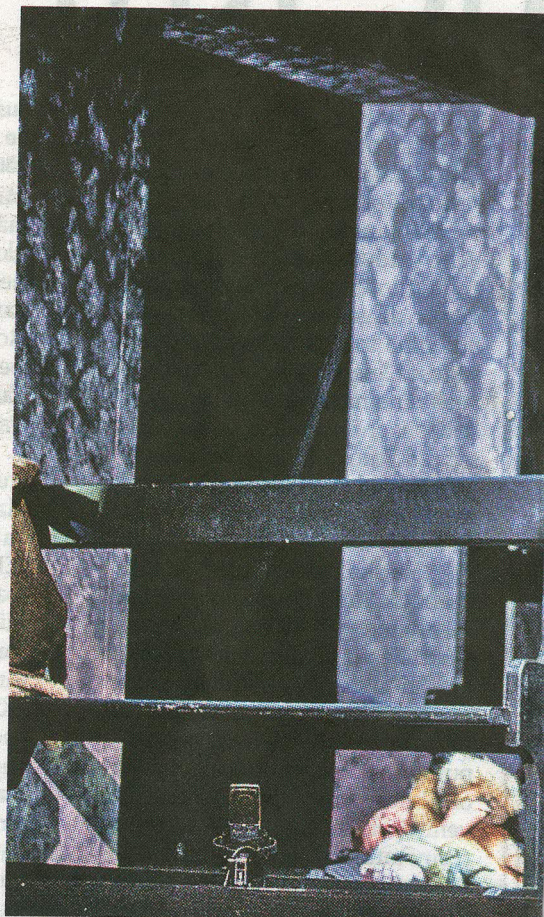
kaalpartiide vahel, esimene on selgelt intensiivsem, mitmekihilisem ja huvitavam. Pakun, et iseäranis «Reigi õpetaja» oleks hoopis mõjusam oratooriumi, raadio-ooperi või ooperifilmina.

Tegevuse vähese vaatamängulisuse ning Tubina sümfoonikukäega kirjutatud partituuri tõttu kujutab «Reigi õpetaja» lavalepanijatele parajat probleemi. Dirigent Paul Mägi ja lavastaja Roman Baskin on teinud Vanemuises katse teose visuaalset üldmuljet ning kõlapilti rikastada, suurendades koori osakaalu nii muusikas kui ka lavastuses.

Mingil määral see isegi toimib. Rahva roll jutustatava loo (st mitte teose enese) sisemise moraalliteadvuse kandjana, mis jääb ooperi algversioonis pisut ebamääraseks, on nüüd seeläbi hoopis selgemini välja joonistatud.

Viimase vaatuse turupildi kuplee on tõstetud *copy-paste* tehnikas ooperi avanumbriks, andes seeläbi «Reigi õpetajale» mitte üksnes uue avatakti, vaid ka uue raami. Samas räägib sellele vangerdusele vastu ooperi libreto: mis toladega turg saab olla «jumalatest ja inimestest hüljatud» Reigi tühjal rannal?

Baskin ja kunstnik Iir Hermelin on teinud «Reigi õpetaja» väliseks elavdamiseks teatud stseenides üksikuid julgeid katseid, mis ei sobi minu hinnangul teose muusikalise dra-

Saatuslik armukolmnurk: Kempe (Mati Turi, vasakult)

maturgiaga. Eriti valusalt riivasid silma 2. ja 3. stseenis liht- rahva kondijõul liikuvad seinad ja lillepeenrad («metsal silmad, metsal kõrvad?»).

Selline pastoraalkomöödia stiilis vaimukus ning värvikülla-

ja meelega koduperenaine

Catharina (Karmen Puis) ja Lempellius (Jassi Zahharov) aktsioonis.

FOTO: GABRIELA LIIVAMÄGI

sus võiks sobida barokk- või klassitsismiajastu ooperi muusikalise esteetikaga, kuid «Reigi õpetaja» on kompromissitult tõsine 20. sajandi muusikadrama; selle orkestrikõlas, meloodiakasutuses ja vokaalpartiides on vä-

ga palju stereotüüpselt mõistetud põhjamaist raskemeelsust. Mingit ilutsemist või mängulisust pole siin peaaegu üldse. Milleks teose esteetilisele omaruumile režii ja kujundusega sel moel vastu töötada?

Visuaalselt olid hästi lahendatud viimased kolm stseeni.

Omaette häda on kostüümidega. Huvitav, kas nende autor Kristel Maamägi enne kavandite tegemist libretot ka lug-
ges? Kuidas peaksid osa tege-

laste moodsa või kohati suisa futuristliku löikega kehakatted sobima varauusaegsesse suhetragöödiasse, milles mängib pealegi suurt osa ebausku ning süüdistus nõidumises? Näiteks Jassi Zahharov ooperi nimitelgelasena ei meenuta oma kostüümis mitte kolkaküla kirikuõpetajat, vaid dändist mafioosot.

Teose muusikaline teostus väärrib kiidusõnu. Vanemuise orkester Paul Mäe juhatusel sai Tubina sümfooniliste arendustega veenvalt hakkama, hästi olid välja mängitud pausid ja *piano*'d partituuris. Solistide ja orkestri kokkukõla oli kõige parem kohtupildis, kus lauljad läksid retsitatiivselt laulumaneeerilt üle tavalisele kõnle ning Tubina orkestripartiise peidetud autorihääl pääses eriti selgelt maksvusele.

Armukadedus või pime usk?

Jassi Zahharov tegi võimsa ning veenva rolli. Tubina retsitatiivne stiil sobis talle suurepäraselt, küpsest meistrist andsid tunnistust selge diktsioon ning läbimõeldud ja -tunnetatud väline lavakuju. Teisalt kannatab Zahharov natuke sama sündroomi all, mis omal ajal Georg Ots: tema loodud karakterid kukuvad sageli välja positiivsemad, kui muusikaline dramaturgia eeldaks või lavastaja sooviks. Nii ka Reigi õpetaja.

Kas kaks inimest saatis timuka kätte tema kehastatava tegelase pime armukadedus (ja suutmatu «kristlikus vaimus» andestada) või pime eausku? Zahharovi esitusest jäi pigem mulje, et viimane: suure südamega pastor Lempeliuse eest otsustas talle pähe installeeritud teoloogiline tarkvara. Kellavärgiga kirikuõpetaja. Pärilavahju kohe.

Kui armunud naisel on alati midagi tütarlapselikku, siis kirikuõpetaja abikaasat kehastanud Karmen Puis oli oma vokaalselt väikesemahulises rollis libreto ja muusika vaimus («ma vihkan oma tühja elu, ma vihkan oma viljatut üska, ma vihkan seda Reigit») pigem elurõõmust võõrandunud meelega koduperenaine, kelle jaoks on uus armumine kui appikarje. Või koguni kalkuleeritud enesetapp.

Ka armastajapaari teine pool, keda kehastas Mati Turi, jääb teose üldpildis oma visandliku karakteri ning nappi muusikalise materjaliga pigem statistiks. Turi oli Kempena kergemeelselt süüdimatu ning pisut jõmmilik *playboy*. Vokaalselt veenev nagu ka Puis, kuid mõlemad jäid nii karakterite kui ka solistidena selgelt Lempeliuse/Zahharovi varju. Esietendus enim meelde jäänud kõrvalosatäitmised tegid Annaliisa Pillak ja Reigo Tamm.